

ISSN 1819-5377 print / ISSN 1993-3509 online

**ЕКОНОМІКА БУДІВНИЦТВА І МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ЭКОНОМИКА СТРОИТЕЛЬСТВА И ГОРОДСКОГО ХОЗЯЙСТВА
ECONOMICS OF CIVIL ENGINEERING AND MUNICIPAL ECONOMY**

ТОМ 3, НОМЕР 4, 2007, 183-188

УДК 338.246:334.012.64

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ ПРИВАТНОЇ ЕКОНОМІКИ

І. В. Колоно

Донецький національний університет економіки і торгівлі

імені Михайла Туган–Барановського

вул. Щорса, 31, 83050, м. Донецьк, Україна.

E-mail: i.v.col@mail.ru

Отримана 15 листопада 2007, прийнята 17 листопада 2007

Анотація. Стаття присвячена аналізу публікацій економістів щодо проблем функціонування приватної економіки. Проведений автором аналіз спонукає до висновку, що у багатьох із них безпідставно її зміст звужують лише до сфери дії сектору приватних підприємств. Це вносить істотну плутанину у систему понять, які розкривають зміст приватної економіки. Треба думати, що у цій системі існує певна субординація понять, яка відповідає суті приватного сектору. Дана стаття є дискусійною відносно питань, пов'язаних з визначенням поняття «приватна економіка».

Ключові слова: національна економіка, приватна економіка, приватний сектор економіки, домогосподарства, ділові підприємства.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРИРОДА И СУЩНОСТЬ ЧАСТНОЙ ЭКОНОМИКИ

И. В. Колоно

Донецкий национальный университет экономики и торговли

имени Михаила Туган–Барановского

ул. Щорса, 31, 83050, г. Донецк, Украина.

E-mail: i.v.col@mail.ru

Получена 15 ноября 2007, принята 17 ноября 2007

Аннотация. Статья посвящена анализу публикаций экономистов, которые касаются проблем функционирования частной экономики. Проведенный автором анализ дает возможность сделать вывод, что во многих из них безосновательно ее содержание сужается лишь до сферы действия сектора частных предприятий. Это вносит существенную путаницу в систему понятий, раскрывающих содержание частной экономики. Следует думать, что в этой системе существует определенная субординация понятий, которые отвечают сущности частного сектора. Данная статья является дискуссионной относительно определения понятия «частная экономика».

Ключевые слова: национальная экономика, частная экономика, частный сектор экономики, домохозяйства, деловые предприятия.

THE ECONOMICAL NATURE AND ESSENCE OF PRIVATE ECONOMY

I. V. Koleno

Donetsk National M. Tugan-Baranovsky University of Economics and Trade

31, Schorsa Str., Donetsk, 83050, Ukraine.

E-mail: i.v.col@mail.ru

Received 15 November 2007, accepted 17 November 2007

Abstract. The article is devoted to the analysis of publications of the economists who touch upon the problems of the private economy operation. The analysis carried out by the author makes it possible to conclude that many of them groundlessly narrows its contents up to the sphere of private enterprises operation. This essentially confuses the system of the concepts revealing the idea of private economy. One should think that this system has a definite subordination of concepts which meet the nature of the private sector. This article is open to discussion concerning the definition of the concept «private economy».

Keywords: national economy, private economy, private sector of economy, home facilities, business firms.

Вступ

Національна економіка – складна господарська система, яка являє собою взаємопов'язані сфери, сектори, галузі. Важливим аспектом вивчення цієї системи є її аналіз на макрорівні. Він дозволяє оцінити стан національної економіки, виявити резерви і перспективи розвитку.

Дослідження сутності поняття «приватна економіка» висвітлено в наукових працях багатьох зарубіжних (Долан Е., Линдсей Д., Макконнелл К, Брю С., Гелбрейт Д.) і вітчизняних (Крупка М., Островерх П., Реверчук) вчених. Однак існує низка аспектів, які не враховуються при визначенні даного поняття. Тому метою даної статті є на основі проведеного дослідження розкриття автором власного погляду на зміст дефініції «приватна економіка».

Виклад основного матеріалу

Державний і банківський сектори – вагома, але не єдина частина національної економіки. Остання являє собою сукупність взаємопов'язаних ділових підприємств (фірм), домогосподарств, державних інституцій і установ, виробничої і соціальної інфраструктури у межах території даної держави. Як відомо, у більшості країн таку основу національної економіки становить приватний сектор.

Приватний сектор економісти розглядають як протилежність державному, який ще називають державною економікою. Їх розмежування проводять на основі двох основних типів власності – приватної та державної. Якщо приватний

сектор – це сфера поширення приватної власності, то державна економіка охоплює державну та комунальну власність. Поділ між ними до певної міри є відносно умовним, оскільки існують ділові одиниці, засновані на змішаній формі власності держави і приватних (юридичних і фізичних) осіб. До того ж до державного сектору інколи зараховують також суспільні підприємства приватно-правової форми власності.

Приватний сектор – це доволі складна структура, головними компонентами якої на сьогодні є домогосподарства та ділові підприємства. Як частина національного господарства, він взаємодіє з іншими її секторами: відчуває на собі впливи державної економіки, тісно переплітається з фізичним та монетарним секторами, а також взаємодіє із зовнішньоекономічним сектором.

Поняття «приватний сектор» або «приватна економіка» знаходить доволі широке застосування в сучасній економічній літературі. Проте тлумачать його по-різному. До того ж існують значні розбіжності між представниками різноманітних течій економічної науки щодо суті та функцій окремих складових приватного сектору, його взаємодії з іншими частинами національної економіки.

Визначення змісту приватного сектору як взаємозв'язаної сукупності домогосподарств і ділових підприємств можна знайти у сучасних підручниках з економічної теорії [7, с. 96]. Тут наголос робиться на тому, що він (сектор) становить собою ту частину економіки, у якій товари і послуги виробляють недержавні економічні одиниці, такі як фірми та домогосподарства [10, с.13].

Оскільки в економіці в цілому відрізняють матеріально–речову або фізичну економіку та монетарну або грошову економіку, то ці ж два види економіки можна виокремити й у структурі приватного сектору. Монетарна економіка (гроші і ціни) відіграє головну роль у налагодженні зв'язків між компонентами приватного сектору, а також між останнім і державним сектором.

У деяких авторських публікаціях зміст приватного сектору обмежують сферою функціонування лише ділових підприємств [10, с. 70–71], що є, на нашу думку, неприпустимим. Адже тоді поза увагою залишається значна частина приватної економіки – сектор домогосподарств. У подібних випадках, зрозуміло, йдеться лише про окрему частину приватного сектору, і її потрібно позначати відповідними поняттями: «діловий приватний сектор» або «сектор приватних фірм». Цими поняттями охоплюється лише частина змісту приватної економіки, подібно до того, як поняття «сектор державних фірм» [2, с. 127] відображає тільки одну частину (і, як правило, далеко не головну) державної економіки.

У публікаціях, присвячених аналізу структури економіки, часто визначають цілу низку різноманітних секторів: виробничий, продуктивний, індустріальний, сільськогосподарський, інформаційний тощо [7, с. 155]. В основу такої класифікації покладено поділ та спеціалізацію праці. Однак перелічені сектори поширюються як на приватну, так і державну економіку.

З точки зору внеску окремих груп підприємств у валовий внутрішній продукт (ВВП) країни їх можна поділити між трьома секторами – первинний, вторинний і третинний. Правда, тут існують деякі розбіжності між ставленням національних статистичних органів щодо віднесення ними тих чи інших галузей до складу цих секторів.

Так, у ФРН первинний сектор складають сільське господарство і рибальство; вторинний – виробництво матеріальних благ, тобто підприємства енерго– і водопостачання, гірничодобувної, обробної і будівельної промисловості.

Водночас у відповідності до принципів, прийнятих, наприклад, у США і Росії, енерго– і водопостачання, а також гірничодобувна промисловість входять не до вторинного, а до

первинного сектору. Третинний сектор складають торгівля, транспорт і підприємства сфери послуг [1, с. 264]. Так зазначені складові виглядають у «зрізі» структури приватного сектору, хоча, безумовно, вони входять і до структури державної економіки, оскільки остання робить свій внесок у ВВП.

Автори деяких публікацій виокремлюють у приватній економіці (під якою розуміють усю сукупність приватних фірм) новий приватизований сектор. Його складають фірми, створені у процесі приватизації державних підприємств [10, с. 130].

Самостійними об'єктами наукових досліджень виявляються й інші важливі частини приватної економіки – сектор малого бізнесу [5, с. 125] та сектор великого і середнього бізнесу. У цих дослідженнях інколи виокремлюють новий малий приватний сектор, який являє собою сукупність малих приватних фірм, що виникли з процесом приватизації державного майна [4, р. 36]. Виокремлення нового приватного сектору є продуктивним, оскільки дає змогу порівнювати ефективність роботи державних та приватизованих підприємств.

У багатьох публікаціях, присвячених аналізу проблем функціонування приватної економіки, її зміст звужують лише до сфери дії сектору приватних підприємств. Це вносить істотну плутанину у самий зміст приватної економіки. Треба думати, що у цій системі існує певна субординація понять, яка відповідає суті приватного сектору (рис.1).

Для країн, які завершили або здійснюють широкомасштабну приватизацію, запропонована система може бути доповнена такими поняттями як «новий приватизований сектор»,

Рис. 1. Приватний сектор економіки.

«новий великий (і середній) приватизований сектор», «новий малий приватизований сектор», «сектор ділових підприємств, які існували до початку приватизації, або старі ділові підприємства».

Цікавим, на наш погляд, є підхід до визначення компонентів приватної економіки, застосований Я. Корнаї. До приватного сектору він відносить чотири елементи:

- а) домогосподарство як економічна одиниця. Його продукція та послуги використовуються для задоволення власних потреб;
- б) офіційні приватні підприємства, що діють відповідно до свого юридичного статусу. Вони відрізняються між собою за розмірами, від міні-підприємств, де зайнятий один – кілька працівників, і до фірм-гігантів;
- в) приватні підприємства у складі «тіньової економіки». Їм підвладна багатофункціональність щодо виробництва та надання послуг, яку приватні особи здійснюють без спеціального на те дозволу з боку влади, в т. ч. і для потреб офіційних приватних або державних підприємств;
- г) використання приватного майна або особистих заощаджень будь-яким способом, починаючи з передачі в найм приватних квартир і закінчуючи грошовими позичками між двома особами [5, с. 28].

Вилучення зі складу приватного сектору офіційних і нелегальних приватних підприємств особливо доцільне тоді, коли значна частка ВВП країни створюється у тіньовій економіці, як це має місце в Україні (за різними оцінками 40-60% ВВП України створюється тіньовою економікою).

Структура приватної економіки (знову за Я. Корнаї) містить два складники, які стосуються безпосередньо сектору домогосподарств. Автор проводить розмежування між ними, виходячи з тих функцій, які виконує домогосподарство – виробництво продукції та послуг для власних потреб і постачання на відповідні ринки матеріальних (капітальні блага, земля) і фінансових ресурсів. Проте домогосподарство виконує й інші важливі функції у ринковій економіці. Зокрема, воно виробляє, реалізує і зберігає людський капітал, під яким розуміють сукупність знань, практичних навичок і трудових зусиль людини. Саме ця функція домогосподарства, на думку деяких авторів [9, с. 125], є

головною. З цим можна погодитися, оскільки заробітна плата, яку члени домогосподарств отримують через ринки праці, постачаючи на них послуги власної праці, є основним джерелом доходу для більшості з них. Зрештою, від інвестицій у людський капітал значною мірою залежать не лише заробітки працюючих за наймом, а й доходи самих підприємців. Тут варто нагадати і те, що у моделях поведінки споживача (домогосподарства) рівень доходів – це один із головних їхніх параметрів.

Аналіз зазначених та деяких інших важливих функцій домогосподарства дає змогу розширити наші знання про його місце і роль у ринковій структурі. Як правило, їх розкривають за допомогою відомої економічної моделі кругопотоку ресурсів, продуктів і доходів. У ній взаємозв'язок між сектором домогосподарств і сектором ділових підприємств забезпечують ресурсні та продуктові ринки (двосекторна модель кругопотоку), а також фінансові ринки (доповнена модель). Домогосподарства, згідно з цією моделлю, постачають необхідними ресурсами ділові підприємства і отримують від них потрібні продукти. Зрозуміло, що це є спрощене тлумачення взаємозв'язків у приватній економіці, яке разом з тим дає змогу підкреслити ряд важливих функцій, які спільно виконують домогосподарства і ділові підприємства: постачання ресурсів, споживання продуктів, заощадження доходів, інвестування доходів (домогосподарство) [6, с. 65]; використання ресурсів, постачання продуктів, здійснення реальних інвестицій (ділове підприємство).

Доповнена фінансовими ринками двосекторна модель кругопотоку ресурсів, продуктів і доходів цінна і тим, що у неї вмонтовано механізм координування взаємодії суб'єктів приватної економіки – ресурсні, продуктові та фінансові ринки. Важливою рисою будь-якого ринку є те, що він координує діяльність економічних суб'єктів. Поряд із владою, він є способом координування діяльності окремих економічних одиниць. Ринок – це окремий випадок стихійного порядку або організованої стихії. Остання ж являє собою спосіб координування, за якого індивіди приймають та реалізують рішення, використовуючи при цьому інформацію та стимули свого безпосереднього оточення [4, с. 18].

Ринки надсилають сигнали суб'єктам приватного сектору переважно за допомогою цін. Зростання ціни продукту спонукає виробників постачати його на ринок у більших обсягах, а споживачів – використовувати його економніше. Так само, підвищення ціни деякого ресурсу заохочує домогосподарства збільшувати обсяг його пропозиції, а ділові підприємства – замінювати його із іншими, відносно дешевшими ресурсами. Ринки за допомогою тих же цін породжують стимул до ефективного використання виробничого потенціалу підприємцями та раціонального розподілу домогосподарствами їхніх бюджетів.

Сучасна економічна наука аналізує, передусім, ринковий механізм координування взаємодії суб'єктів приватного сектору, і порівняно меншу увагу приділяє вивченню іншого способу координування, який спирається на ієрархію і владу.

Владні відносини, безумовно, мають місце і усередині домогосподарства, коли його розглядають як особливий варіант організації. Однак, як зауважив Дж. Гелбрейт, домогосподарство зазвичай ототожнюють із індивідом, який споживає та працює, і його розглядають поза зв'язками із владними відносинами, що характеризують організацію [3, с. 64-65]. Такий підхід властивий неокласичній економічній теорії.

Водночас інституційна теорія акцентує увагу на аналізі домогосподарства саме як особливої форми організації, відмінної і від держави, і від ділового підприємства. В основі домогосподарства, наголошують інституціоналісти, лежать владні відносини – права по контролю над спільною економічною діяльністю передаються одному із його членів – «голові родини» [9, с. 127].

Висновки

Підсумовуючи, можна сказати, що кожний із секторів має свою нішу в задоволенні суспільних потреб відповідно до критеріїв економічної й соціальної ефективності. Останнім часом західні економісти обґрунтовують характер взаємозв'язку двох секторів економіки теоріями «збою ринку» і «збою держави» (тобто недостатності, необґрунтованості).

Здійснюване від імені суспільства державне регулювання економіки дає реальну вигоду

окремим фірмам чи галузям, найчастіше за рахунок конкурентів та споживачів. Традиційний погляд, згідно з яким держава у цілому і кожний конкретний уряд зокрема здійснюють регулювання в загальнонаціональних цілях, сьогодні трансформується. При формуванні економічної політики кожним новим урядом має місце зіткнення суспільних і приватних інтересів.

Вигоди, які отримують підприємства приватного сектору в результаті державного регулювання, розрізняються і за формою, й за змістом. Регулюючи як умови виробництва, так і умови реалізації товарів, держава може впливати на відносини конкуренції через ринковий механізм.

Подальші дослідження з цього питання передбачають розгляд виконанням аналізу структури економіки та надання пропозицій щодо класифікації її секторів.

Література

1. Базелер У., Сабов З., Хайнрих Й., Кох В. Основы экономической теории: принципы, проблемы, политика. Германский опыт и российский путь. – СПб: Изд-во «Питер», 2000.
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. – К.: Либідь, 2000.
3. Гелбрейт Дж. Экономические теории и цели общества. – М.: Прогресс, 1976.
4. Долан Э., Линдсей Д. Рынок: микроэкономическая модель / Пер. с англ. – СПб, 1992.
5. Корнаї Я. Шлях до вільної економіки. Відхід від соціалістичної системи: угорський приклад. – К.: Наукова думка, 1991.
6. Крупка М., Островерх П., Ревечук С. Основы экономической теории. Підручник. – К.: Атіка, 2001.
7. Макконнелл К, Брю С. Аналітична економіка: Принципи, проблеми і політика. Ч. 2. Мікроекономіка // Пер. з англ. – Л.: Просвіта, 1999.
8. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / Пер. с англ. – М.: Дело, 1992.
9. Олейнґж А. Институциональная экономика. Уч.–метод. пособие. Тема 12. Домашнее хозяйство и другие организационные структуры // Вопросы экономики. – 1999. – № 12.
10. Шамхалов Ф. Государство и экономика: (власть и бизнес). – М.: Экономика, 1999.

Колєно Ирина Василівна – старший викладач кафедри фінансів Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган–Барановського. Наукові інтереси: приватна економіка.

Колєно Ирина Васильевна – старший преподаватель кафедры финансов Донецкого национального университета экономики и торговли имени Михаила Туган–Барановского. Научные интересы: частная экономика.

Koleno Irina – a senior lecturer of the faculty of finances of Donetsk National M. Tugan–Baranovsky University of Economics and Trade name. Scientific interests: private economy.